

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS DOM

Mål nr
5108-24

meddelad i Stockholm den 2 december 2025

KLAGANDE

Försäkringskassan
Box 42006
126 12 Stockholm

MOTPART

AA

Ombud: Lisa Greene, Helena Myrin och Elmer Jonstoj Berg
Centrum för rättvisa
Box 2215
103 15 Stockholm

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Stockholms dom den 11 juli 2024 i mål nr 983-24

SAKEN

Omvårdnadsbidrag

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

BAKGRUND

1. Omvårdnadsbidrag är en socialförsäkringsförmån som enligt socialförsäkringsbalken kan beviljas en förälder till ett barn som på grund av funktionsnedsättning kan antas vara i behov av omvårdnad och tillsyn under minst sex månader. Beroende på omfattningen av barnets omvårdnads- och tillsynsbehov lämnas bidraget med en fjärdedels, halv, tre fjärdedels eller hel förmån.
2. Rätten till omvårdnadsbidrag påverkas av om barnets behov av omvårdnad och tillsyn tillgodoses genom annat samhällsstöd, t.ex. insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.
3. Om omvårdnadsbidrag har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som har fått ersättningen har insett eller skäligen borde ha insett detta, ska Försäkringskassan besluta om återbetalning av ersättningen.
4. AA var beviljad tre fjärdedels omvårdnadsbidrag för sin dotter för perioden juli 2021–juni 2023. I december 2021 flyttade dottern hemifrån till ett s.k. LSS-boende, vilket AA informerade Försäkringskassan om.
5. Hösten 2023 beslutade Försäkringskassan att AA skulle betala tillbaka ca 15 000 kr som hon hade fått för mycket i omvårdnadsbidrag för perioden januari–mars 2022. Beslutet motiverades med att dotterns behov av omvårdnad och tillsyn delvis tillgodosågs genom den beviljade boendeplaceringen och att AA därför bara hade haft rätt till en fjärdedels omvårdnadsbidrag. Enligt Försäkringskassan borde AA skäligen ha insett att omvårdnadsbidrag betalats ut med ett för högt belopp.
6. AA överklagade beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm och anförde att hon vid flera tillfällen hade informerat Försäkringskassan om att dottern mest vistades hemma hos henne och inte på LSS-boendet. Till stöd för sin talan gav hon in en skrivelse från boendet där det framgick vilka datum som dottern hade varit på boendet respektive hemma hos AA.
7. Förvaltningsrätten ansåg att skrivelsen gav visst stöd för att dottern hade bott hemma hos AA i mycket hög utsträckning och att det kunde påverka storleken på återkravet. Enligt förvaltningsrätten hade Försäkringskassan inte på ett tillfredsställande sätt utrett om förutsättningarna för ett återkrav var uppfyllda eller till vilket belopp ett eventuellt återkrav skulle fastställas. Försäkringskassans beslut upphävdes därför och målet återförvisades till myndigheten för förnyat ställningstagande.
8. AA överklagade till Kammarrätten i Stockholm som upphävde förvaltningsrättens dom i den delen som gällde återförvisning.

9. Kammarrätten konstaterade att ett återkravsärende initieras av Försäkringskassan och är av betungande karaktär för den enskilde. Enligt kammarrätten innebär detta att det inte kan bli aktuellt att återförvisa ett mål till Försäkringskassan med motiveringen att myndigheten inte på ett tillfredsställande sätt har utrett om förutsättningarna för ett återkrav är uppfyllda. I stället är det bevisbördans placering som avgör vem som får bära nackdelen av en bristande utredning. Om en domstol finner att Försäkringskassan inte har uppfyllt sin bevisbörda ska beslutet om återbetalning enbart upphävas.

YRKANDEN M.M.

10. *Försäkringskassan* yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen ska upphäva kammarrättens avgörande och fastställa förvaltningsrättens avgörande samt anföra följande.
11. Försäkringskassan medger att myndigheten inte har fullgjort sin utredningsskyldighet i det aktuella återkravsärendet. Den omständigheten bör innebära att utredningen i förvaltningsrätten inte var fullgod och att det därmed fanns hinder mot att pröva målet i sak. Det var därför rätt av förvaltningsrätten att återförvisa målet till Försäkringskassan för ny handläggning.
12. AA anser att överklagandet ska avslås och anföra följande.
13. Det förhållandet att Försäkringskassan inte har uppfyllt sin utredningsskyldighet inför sitt beslut om återbetalning innebär inte att utredningen i förvaltningsrätten inte var fullgod. Något sakprövningshinder förelåg därmed inte och målet kunde således ha avgjorts i sak.

SKÅLEN FÖR AVGÖRANDET

Frågan i Högsta förvaltningsdomstolen

14. Frågan är om en domstol ska återförvisa ett mål om återbetalning av en socialförsäkringsförmån till Försäkringskassan när myndigheten har brustit i sin utredningsskyldighet.

Rättslig reglering m.m.

15. Av 108 kap. 2 § socialförsäkringsbalken framgår att Försäkringskassan ska besluta om återbetalning av ersättning om ersättning har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som har fått ersättningen har insett eller skäligen borde ha insett detta.
16. Enligt 110 kap. 13 § första stycket ska den handläggande myndigheten se till att ärendena blir utredda i den omfattning som deras beskaffenhet kräver.

17. I 8 § första stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) anges att rätten ska se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. I andra stycket föreskrivs att rätten genom frågor och påpekanden ska verka för att parterna avhjälpes otydligheter och ofullständigheter i sina framställningar.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

18. Försäkringskassan har brutit i sin utredningsskyldighet genom att inte utreda i vilken utsträckning AAs dotter har fått sina behov av omvårdnad och tillsyn tillgodosedda genom den beviljade boendeinsatsen. En sådan utredning har varit nödvändig för att bedöma om det funnits grund för att återkräva hela eller delar av det omvårdnadsbidrag som AA har fått under den aktuella perioden.
19. Försäkringskassan menar att den omständigheten att myndigheten har brutit i sin utredningsskyldighet innebär att det fanns hinder för förvaltningsrätten att pröva målet i sak.
20. När en myndighets beslut överklagas ska domstolen enligt 8 § förvaltningsprocesslagen se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och verka för att parterna avhjälpes ofullständigheter i sina framställningar. Hur långt domstolens ansvar sträcker sig varierar mellan olika måltyper och är också beroende av partsförhållandena och omständigheterna i det enskilda fallet (se t.ex. prop. 1971:30 del 2 s. 529 f., prop. 2012/13:45 s. 113 f. samt HFD 2023 ref. 33 och där angivna rättsfall).
21. Ärenden om återbetalning av en socialförsäkringsförmån initieras av Försäkringskassan och ett beslut om återbetalning är av betungande karaktär för den enskilde. Av förarbetena till 110 kap. 13 § första stycket socialförsäkringsbalken framgår att Försäkringskassan har huvudansvaret för att behövlig utredning kommer in i sådana ärenden och att utredningsskyldigheten är väsentligt mera omfattande än vid beslut som för den enskilde är av gynnande karaktär (prop. 2008/09:200 del 2 s. 555).
22. Försäkringskassans utredningsskyldighet är således omfattande i återbetalningsärenden. När det gäller sådana ärenden är det vidare Försäkringskassan som har bevisbördan för att förutsättningarna för återbetalning är uppfyllda (se t.ex. HFD 2024 ref. 62).
23. Dessa förhållanden innebär enligt Högsta förvaltningsdomstolen att domstolarnas ansvar för utredningen i mål om återbetalning av en socialförsäkringsförmån måste anses vara mycket begränsat.
24. Att Försäkringskassan har brutit i sin utredningsskyldighet i ett ärende om återbetalning innebär inte att utredningen i domstolen ska anses så bristfällig

att målet inte kan tas upp till prövning i sak. I stället bör målet avgöras utifrån bevisbördans placering. Det kan därför inte bli aktuellt att återförvisa ett mål om återbetalning av en socialförsäkringsförmån till Försäkringskassan på grund av att myndigheten har brustit i sin utredningsskyldighet i fråga om sådana omständigheter som Försäkringskassan har bevisbördan för.

25. Mot bakgrund av det sagda finner Högsta förvaltningsdomstolen, i likhet med kammarrätten, att förvaltningsrätten inte borde ha återförvisat målet till Försäkringskassan för ett förnyat ställningstagande till om förutsättningarna för återbetalningsskyldighet var uppfyllda. Det var därmed riktigt av kammarrätten att upphäva förvaltningsrättens dom i denna del. Överklagandet ska därför avslås.

I avgörandet har deltagit justitieråden Helena Jäderblom, Kristina Ståhl, Ulrik von Essen, Martin Nilsson och Johanna Mihaic.

Föredragande har varit justitiesekreteraren Sarah Helaoui.